

Motion till riksdagen 2005/06:Ju380

av **Johan Pehrson m.fl. (fp)**

Nolltolerans mot våld mot kvinnor

Motionen delad mellan flera utskott

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	1
Förslag till riksdagsbeslut	2
Inledning	5
Våld mot kvinnor i nära relationer	6
Samkönat partnervåld.....	8
Bättre skydd för kvinnor som utsätts för våld och hot	8
Åtgärder inom rättsväsendet.....	8
Polis och åklagare	9
Domstolarna	9
Kriminalvården	10
Tillsätt en ”haverikommission”.....	10
Straffrätten	11
Grov kvinnofridskränkning	11
Sexualbrott	11
Barn som lever i familjer med våld	12
Lagen om besöksförbud	13
Modern teknik kan ge hotade kvinnor skydd	14
Sekretess och personsäkerhet	15
Skadestånd	16
Vård och behandling	17
Behandling för de utsatta kvinnorna	17
Behandling för gärningsmännen	18
Kommunernas stöd till våldsutsatta kvinnor	18
Brister i kommunernas stöd.....	18
Förbättra samverkan mellan kommuner och ideella organisationer	19
Kvinnor/flickor som lever i familjer med starkt patriarkala värderingar	20
Könsstympning	20
Barnäktenskap	21
Skydda utsatta barn från vårdnadshavarna i socialtjänstens utredningar	21
Utvisning i samband med brott	22

Fel! Okänt namn på

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om behovet av kunskap och utbildning inom rättsväsendet, de sociala myndigheterna och sjukvården gällande våldsprocessen, dvs. hur en kvinna i ett misshandelsförhållande systematiskt bryts ned.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om samkönat partnervåld.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om polis och åklagares rutiner och arbetsmetoder gällande våld mot kvinnor i nära relationer, åtgärder vid utfärdande av besöksförbud, överträdelser av besöksförbud och riskbedömningsmodeller.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om kortare handläggningstider hos polis och åklagare samt samverkan mellan dessa myndigheter och fler särskilda familjevårdsenheter.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om återkommande, obligatoriska utbildningsinsatser för domare och fiskaler samt gällande notariernas introduktionskurs.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om kvinnans rätt att få uppgift om när den dömda gärningsmannen har permission eller släpps ut ur fängelset samt om skyddsåtgärder i samband med detta.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om ökat stöd och hjälp från kriminalvården till kvinnor som är dömda för brott och samtidigt lever i en relation där de utsätts för misshandel.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om tillsättande av en ”haverikommission” varje gång en kvinna mister livet genom ett brott begånget av en närstående.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om en utvärdering av tillämpningen av brottet grov kvinnofridskränkning samt en skärpning av straffskalan för detta brott.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om rättsväsendets bemötande av brottsoffer vid sexualbrott samt behovet av utbildningsinsatser.
11. Riksdagen begär att regeringen lägger fram ett lagförslag med innebörden att barn som har bevittnat våld och hot i hemmet skall kunna ses som brottsoffer.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om bestämmelsen i 2 a § förundersökningskungörelsen gällande handläggningstider vid misshandel av barn.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att straffskalan för överträdelse av besöksförbud bör ändras så att det i normalfallet skall kunna dömas till fängelse.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om möjlighet att dra in körkortet för gärningsmannen vid överträdelse av besöksförbud.

Fel! Okänt namn på

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om införande av försöksverksamhet med intensivövervakning med elektronisk kontroll av gärningsmän som överträtt ett utfärdat besöksförbud samt angående trygghetspaket och larm.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om ändrade regler för när personal inom hälso- och sjukvården samt socialtjänsten skall kunna polisanmäla våldsbrott mot kvinnor.¹
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att underlätta för brottsoffer att få ut ett utdömt skadestånd och att regeringen bör utforma förslag till hur dessa regler kan förbättras.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om ändrade skadeståndsregler så att ersättning kan erhållas även för skyddsåtgärder som vidtas efter det att ett grovt kvinnofridsbrott har begåtts.²
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om äktenskapsskillnad och reglerna om skadestånd samt reglerna om skadestånd och försörjningsstöd.²
20. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om skärpta handlägningsrutiner hos berörda myndigheter för sekretessmarkering och kvarskrivning.
21. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om ett nytt institut – skyddad folkbokföring – inom Skatteverket.³
22. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om inrättande av ett nationellt personsäkerhetsprogram och om ersättning för vissa kostnader.
23. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om program och behandling inom kriminalvården gällande våldsbrott mot kvinnor.
24. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om kommunernas insatser mot våld mot kvinnor och samverkan med ideella organisationer samt länsstyrelsens tillsynsansvar.¹
25. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om beaktande av invandrade våldsutsatta kvinnors särskilda behov av bl.a. information.
26. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om stöd till organisationer som arbetar med att hjälpa flickor och kvinnor som utsätts för hedersrelaterade brott samt utbildningsinsatser för berörda myndigheter.¹
27. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om effektiva åtgärder mot kvinnlig könsstympning och ett utbildnings- och åtgärdsprogram mot barnäktenskap.¹
28. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att den dispensmöjlighet som finns i dag bör avskaffas så att ingen person under 18 år lagligen kan ingå äktenskap.²
29. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att utreda hur den som medverkar till barnäktenskap skall kunna göras ansvarig i enlighet med straffrättsliga regler.

Fel! Okänt namn på

30. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att införa hedersmotiv som en försvårande omständighet bland övriga faktorer för straffskärpning i brottsbalken.
31. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om socialtjänstens möjlighet att utreda ett utsatt barns situation utan en potentiellt farlig vårdnadshavares vetskap.¹

¹ Yrkandena 16, 24, 26, 27 och 31 hänvisade till SoU.

² Yrkandena 18, 19 och 28 hänvisade till LU.

³ Yrkande 21 hänvisat till SkU.

Inledning

Vi vet att det sker inom alla samhällsgrupper – oavsett utbildning, inkomst eller etnisk bakgrund. Det pågår varje dag. I Sverige och runt om i alla världens länder. Det handlar om våldet mot kvinnor. 2004 anmäldes det i Sverige 22 753 fall av misshandel mot kvinnor och 10 419 sexualbrott. Många kvinnor som utsätts för misshandel och sexualbrott vågar aldrig polisanmäla brotten. Vi vet därför att mörkertalet är stort.

Våld mot kvinnor ses ofta som en enskild jämställdhets- eller ”kvinnofråga”. Folkpartiet liberalerna ser det inte så. Vi menar att det först och främst är en fråga om mänskliga rättigheter. Rätten till liv, frihet och säkerhet är fastlagen i Europakonventionen och i vår grundlag. Det är en mänsklig rättighet som omfattar alla människor – såväl kvinnor som män. Idag lever många kvinnor under ständigt hot, återkommande misshandel och med sin rörelsefrihet inskränkt. Dessa kvinnors mänskliga rättigheter åsidosätts gång på gång. Våld mot kvinnor är även i allra högsta grad en fråga för rättsväsendet. Misshandel, hot och sexuella övergrepp utgör brottsliga handlingar som gärningsmannen ska åtalas för – oavsett om det sker mot kvinnor eller män, inom eller utom hemmets väggar. Våld mot kvinnor är också ett folkhälsoproblem. Våldet medför både fysiska och psykiska skador, sjukskrivningar och mediciner. Våldet drabbar också alla de barn som lever med våld inom hemmets väggar.

Vi vet alla att det behövs omfattande åtgärder i arbetet mot våld mot kvinnor. Det vet också den socialdemokratiska regeringen. I 1994 års socialdemokratiska valmanifest uttrycktes: ”Vi vill ha kvinnofrid: Arbetet med att motverka våld mot kvinnor måste intensifieras.” Under de elva år av regeringsinnehav som har gått sedan dess har visserligen en del åtgärder och lagändringar skett, men sedan kvinnofridsreformen i slutet av 1990-talet har arbetet gått trögt. Ett antal förslag till stärkande av utsatta kvinnors situation har Socialdemokraterna sagt nej till eller försenat. Vi tycker dock att alla genomförbara åtgärder som kan leda till att de utsatta kvinnorna får ett bättre skydd, bättre hjälp och förutsättningar att leva utan våld, hot och trakasserier måste prövas.

Våren 2004 fick en svensk kvinna asyl i USA då svenska myndigheter misslyckats med att skydda både henne och hennes barn från en förföljande f.d. man. Hur kan det ha gått så långt? Det är ett tydligt nederlag i en demokrati att myndigheterna så totalt misslyckas med att skydda en medborgare. Vi vill stärka situationen för de kvinnor som utsätts för svår förföljelse, bl.a. genom att låta dem omfattas av ett nationellt personsäkerhetsprogram där även ersättning för vissa säkerhetskostnader ska ingå.

Om Socialdemokraterna menar allvar med löftet om intensifierade åtgärder mot våld mot kvinnor måste de agera därefter. De har redan haft elva år på sig.

Folkpartiet liberalerna vill slå fast att det alltid – från polis, rättsväsende och sociala myndigheters sida – måste vara självklart att brottsoffret står i centrum och att kvinnan har rätt att få samhällets fulla stöd för att kunna leva ett liv utan våld, hot eller trakasserier. Utgångspunkten skall vara att lagstiftning, myndigheter och samhällsinstanser skall värna den utsatta kvinnans

Fel! Okänt namn på

frihet. Gärningsmännen måste förmås att ta ansvar för sina brott och att få behandling – annars är risken stor att de fortsätter misshandeln av samma kvinna eller i ett nytt förhållande. Här har polis, kriminalvård, frivård och de sociala myndigheterna en viktig uppgift.

Hösten 2003 antog Folkpartiet liberalerna ett nytt rättspolitiskt program, varav en viktig del handlar om arbetet mot våld mot kvinnor. I riksdagen lade vi då också fram vår partimotion "Liberal offensiv mot människohandel för sexuella ändamål" med ett flertal förslag till åtgärder. Våren 2004 tillsatte vi en arbetsgrupp mot våld mot kvinnor för att fördjupa oss ytterligare i detta allvarliga samhällsproblem. Gruppen har tagit fram fyra rapporter: "Våld mot kvinnor – en fråga om mänskliga rättigheter", "Sexhandeln med kvinnor och barn – en skamfläck för Europa", "Våld mot kvinnor – våldets rättsliga effekter i vardagen" och "Våld mot kvinnor – förändra attityderna!".

I Europaparlamentet har vi ett starkt engagemang för arbetet mot våld, sexslavhandel/trafficking och prostitution. Folkpartiet liberalerna kommer att verka på bred front – nationellt och internationellt – för att kvinnors rätt till liv, frihet och säkerhet ska stärkas.

Våld mot kvinnor i nära relationer

Våld mot kvinnor i nära relationer utgörs av ett komplext mönster av övergrepp som omfattar hot om våld, trakasserier, fysiskt våld, psykiskt våld och känslomässiga övergrepp, isolering, social och ekonomisk kontroll. Våld i nära relationer förekommer i alla samhällsskikt, i alla etniska grupper och även i samkönade parrelationer.

Våldet är ett mycket allvarligt och utbrett problem, såväl för de utsatta kvinnorna som deras barn, familjer och för samhället i stort. Enligt statistik från Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har det de senaste åren gjorts i genomsnitt 20 000 anmälningar om misshandel mot kvinnor per år. I drygt 80 % av fallen var den utsatta kvinnan bekant med gärningsmannen och misshandeln hade ägt rum inomhus. Varje år mördas i Sverige i genomsnitt 16 kvinnor av en man som de har eller har haft ett nära förhållande med. I 85 % av fallen med dödligt våld mot kvinnor var brottsplatsen någon av de inblandades bostad eller det gemensamma hemmet.

Hotet om misshandel och långa perioder av våld, gör att många kvinnor är rädda för att stanna kvar hemma och ser som enda utväg att söka sig till en ideell kvinnojour för att få hjälp och skyddat boende. 2004 bodde 2 521 kvinnor och barn på någon av de ideella kvinnojourerna i Sverige. Jourerna var samma år i kontakt med minst 63 547 hjälpsökande kvinnor.

För att belysa hur våldet kan se ut följer här två exempel hämtade ur Brottsoffermyndighetens referatsamling: "En kvinna blev misshandlad av sin make vid tre tillfällen under en tidsperiod om ett halvt år. Mannen tilldelade henne vid det första tillfället ett knytnävsslag mot ansiktet med bl.a. en näsbensfraktur som följde. Vid det andra tillfället gav han henne ett kraftigt slag med öppen hand mot hennes ena öra vilket medförde bl.a. en perforerad

Fel! Okänt namn på

trumhinna. Vid det tredje tillfället slog han henne med en porslinsskål, vilket medförde en sårskada.

En kvinna blev under en tid av två och ett halvt år vid ett stort antal tillfällen misshandlad av sin sambo, som bl.a. tog strupgrepp på henne, dunkade hennes huvud mot en vägg, ett köksskåp och en sänggavel, sparkade henne i ryggen, slog henne med ett hundkoppel m.fl. gärningar. Mannen hotade också att döda henne samt hennes föräldrar och syskon.”

Många kvinnor som till slut har sökt hjälp har mött okunskap, fördomar och ofta fått frågan varför de inte bara lämnar mannen. Att söka förklaringar till våldet hos kvinnan eller att lägga ansvaret på henne genom frågan om varför hon inte lämnar mannen, bygger på både okunskap och fördomar. Inom kriminologin finns det etablerade uttrycket ”blaming the victim” vilket tydligt visar sig gällande våld mot kvinnor i nära relationer. Vid vilka andra brott än våldsbrott och sexualbrott mot kvinnor brukar samhället söka orsaken hos offren?

Vi vill betona att kunskap om våldsprocessen – hur en kvinna i ett misshandelsförhållande systematiskt bryts ner psykiskt – är fundamental för att kunna förstå och hjälpa de utsatta kvinnorna. Rädsla för värre våld, konsekvenserna för barnen och rädsla för att bli mördad av mannen, var enligt en undersökning (BRÅ-rapport 1997:2) de vanligaste skälen till att kvinnan inte vågar lämna mannen. Det har också visat sig att den farligaste och mest livshotande tidpunkten är då kvinnan faktiskt lämnar mannen. I en undersökning om dödligt våld i nära relationer (BRÅ-rapport 2001:11) framkom att separationsproblem var den enskilt största kategorin motiv – drygt 40 % av alla kvinnor som dödas i nära relationer, dödades i samband med en separation från gärningsmannen. Svartsjuka och separationsproblem tillsammans utgjorde motivet i 60 % av fallen. Hur kan samhället kräva att ansvar läggs på kvinnan och uppmana henne att lämna mannen när sedan samma samhälle så ofta misslyckas med att hjälpa henne?

Vi kräver att det inom rättsväsendet, de sociala myndigheterna och sjukvård måste genomföras fortsatta utbildningsinsatser gällande bl.a. våldsprocessen, ett handlingsprogram, samverkan och uppföljning gällande våld mot kvinnor i nära relationer måste ske inom samtliga berörda samhällsinstanser. I arbetet med att bekämpa våld mot kvinnor i nära relationer måste utsatta, invandrade kvinnors särskilda behov även beaktas, t.ex. eftersom de kan ha svårigheter att veta vart de ska vända sig för att få hjälp. Detsamma gäller psykiskt sjuka kvinnor och kvinnor med missbruksproblem – de är särskilt hårt utsatta.

I opinionsarbetet måste vi en gång för alla slå fast att hot, misshandel, ofredande, våldtäkt och kvinnofridskränkning är brott som samhället ser allvarligt på och att det aldrig är kvinnans eget ”fel” att mannen utsätter henne för övergrepp.

Fel! Okänt namn på

Samkönat partnervåld

Det samkönade partnervåldet kan följa samma mönster som råder inom olikkönade parförhållanden. Rädsla för att möta förakt eller oförstående från omgivningen på grund av den sexuella läggningen kan förstärka den drabbades motstånd mot att söka hjälp eller att göra en polisanmälan. För att motverka detta krävs framför allt utbildningsinsatser inom polisen och övriga rättsvårdande myndigheter samt inom sjukvården och socialtjänsten.

Patriarkala värderingar och s.k. hedersrelaterat våld kan även drabba personer med en annan sexuell läggning än vad familjen tillåter. Även om detta finns det okunskap och således ett behov av utbildningsinsatser.

Det får ankomma på regeringen att vidta erforderliga åtgärder för att nämnda utbildningsåtgärder genomförs inom de statliga myndigheterna samt för att stimulera insatser inom kommuner och landsting.

Bättre skydd för kvinnor som utsätts för våld och hot

Åtgärder inom rättsväsendet

Att en kvinna berövas livet efter att ha utsatts för våld i sitt eget hem är inte bara ett familjetrauma, utan också ett misslyckande för samhället. Med brottsförebyggande åtgärder samt snabba och effektiva insatser vid brottstillfället, skulle en del av fallen kunna förhindras. En undersökning från BRÅ om upprepad brottslighet (BRÅ-rapport 2001:3) visade att många av de kvinnor som anmäler den här aktuella typen av brott, återkommer med upprepade anmälningar inom ett år. Eftersom kunskapen om upprepad utsatthet indikerar var och när risken för brott är förhöjd, kan den användas som utgångspunkt för att fördela åtgärder – bl.a. polisiära – på ett effektivt sätt gällande tid och plats. I undersökningen hävdas att med åtgärder mot upprepade fall av våld mot kvinnor där gärningsmannen är bekant, skulle ungefär 30 % av alla anmälda fall kunna förebyggas. Generellt bör åtgärderna vidtas i nära anslutning till tidigare brott. I samma undersökning framhölls att det är vanligt att polis och socialtjänst vid ingripande i situationer med våld inom familjen, saknar information om parternas tidigare kontakter med myndigheterna.

Enligt BRÅ-rapport 2001:11 utgör det dödliga våldet i nära relationer ofta kulmen på en längre tids våld mot kvinnan. Undersökningen visade att kvinnan i många fall hade gjort polisanmälan om hot och/eller våld innan gärningen med dödlig utgång inträffade. Utredaren konstaterar att samhället (antingen genom bekanta till parterna, grannar eller polis) i många fall känt till att kvinnan befunnit sig i en utsatt situation, men att det dödliga våldet ändå kunde inträffa.

Polis och åklagare

Vi menar att det således går att förhindra en stor del av våldet mot kvinnor i nära relationer. Polismyndigheterna måste prioritera denna typ av brott och arbeta brottsförebyggande samt med att samordna information om tidigare anmälningar om brott och om eventuella föregående kontakter med berörda myndigheter. Enligt riksåklagaren (Besöksförbud, en översyn och förslag till förbättringar i ärenden om besöksförbud m.m., 1999/2000) är det viktigt att vid varje hot- eller våldsbrott mot kvinnor i nära relationer, omedelbart starta en informationshämtning/lämning där alla uppgifter om händelserna och de inblandade parterna samlas och bearbetas samt att uppgifterna görs sökbara på ett och samma ställe. Från detta skulle all information kunna ges dygnet runt så att t. ex. vakthavande befäl vid en utryckning är väl förberedd.

I slutet av juni 2004 redovisade rikspolisstyrelsen (RPS) resultatet av sitt regeringsuppdrag om ”riktlinjer för polisens hot- och riskbedömningar i ärenden om våld i nära relationer samt rutiner och riktlinjer för polisens arbete med ärenden om besöksförbud”. Det är viktigt att dessa riktlinjer verkställs snabbt och effektivt vid samtliga landets polismyndigheter samt i aktuella delar för åklagare och kriminalvård.

Vi ser i detta sammanhang bristen på poliser som ett stort problem. På många håll i glesbygden saknar polisen bemanning på nätter och helger. I delar av storstäderna är polistätheten låg. Detta leder till långa utryckningstider och fler ouppklarade brott. Socialdemokraternas raserande av närpolisreformen innebär också minskad trygghet för utsatta kvinnor. Alla medborgare skall kunna lita på att polisen kan komma när det verkligen behövs – det gäller särskilt hotade kvinnor. När en utsatt kvinna väl gör en polisanmälan är det oerhört viktigt att hon blir bemött på ett kunnigt och korrekt sätt. Polisen måste ha insikt i problemet med att situationen efter polisanmälan kan förvärras för kvinnan. Attityderna inom polisen måste förändras så att inställningen till våld mot kvinnor i nära relationer aldrig är att det handlar om ”ännu ett familjebråk” eller ännu ett ”lägenhetsbråk”, utan att det rör sig om allvarliga brott under allmänt åtal. Det är också viktigt att polisen på brottsplatsen agerar snabbt och att eventuella skador alltid dokumenteras med t.ex. videokamera, för att säkerställa bevis.

Det är angeläget att polisens och åklagares handläggningstider kortas och att fler poliser och åklagare har möjlighet att samverka samt att specialisera sig på att utreda våldsbrott mot kvinnor i nära relationer. Fler särskilda familjevåldsenheter inom polisen, som exempelvis i Malmö, Uppsala och Stockholm (Söderort), bör inrättas i landet och utveckla ett nära samarbete med socialtjänst och kvinnojourer. Det är även viktigt att domstolar har specialkompetens inom detta område.

Domstolarna

Vi vill se återkommande, obligatoriska utbildningsinsatser för domstolsväsendet. Under lång tid har inga utbildningsinsatser gällande våld mot kvinnor gjorts. I början av år 2000 genomfördes ett antal utbildningsdagar i hela landet. Under 2003–2004 har det funnits inslag på den återkommande utbild-

Fel! Okänt namn på

ningen för ordinarie domare om ”Våld mot kvinnor – samhällets ansvar”. I kursen, som har varit obligatorisk, har även ingått ett avsnitt om jämställdhet.

I kurserna (obligatoriska) för nyutnämnda ordinarie domare ingår avsnitt om bemötande och jämställdhet. I utbildningen för fiskaler ingår ingen specifik utbildning om våld mot kvinnor. Inte heller när det gäller notariernas introduktionskurs. Nämndemän erbjuds ingen utbildning av Domstolsverket.

Folkpartiet vill att domstolsväsendet säkrar kunskapen om våld mot kvinnor genom återkommande, obligatoriska kurser för ordinarie domare gällande våld mot kvinnor och sexualbrott. Samtliga landets domare ska ha genomgått en sådan kurs. Vi vill också se obligatoriska kurser för fiskaler om våld mot kvinnor och sexualbrott. Utbildning om våld mot kvinnor och sexualbrott ska ingå i notariernas introduktionskurs.

Kriminalvården

Vi vill betona vikten av att en kvinna, eller den hon utser, alltid skall ha rätt att få information om när en dömd man, som hotat eller utsatt henne för våld, tillfälligt eller permanent släpps ut ur fängelse. Rutinerna för detta måste skärpas så att kvinnan alltid underrättas direkt och att eventuella skydds- och säkerhetsåtgärder genomförs i samarbete mellan polis och kriminalvård. Kriminalvården bör vara skyldig att underrätta åklagaren om fall där förutsättningar för besöksförbud finns i samband med att mannen vistas utanför anstalten eller frigges.

Vi vill även att kriminalvården och frivården skall kunna erbjuda behandlingsinsatser för de gärningsmän som är dömda för våldsbrott mot kvinnor (se vidare under avsnittet Vård och behandling).

Fängelse har länge varit en rent manlig institution, ca 90 % av dem som döms till fängelse är män. Av de kvinnor som döms till fängelse har en fjärdedel dömts för narkotikabrott. Inom kriminalvården konstateras att kvinnor är mer utsatta än män. De har ofta ett tyngre missbruk, en partner som är kriminell och/eller missbrukare och de har barn som de känner en djup skam gentemot. Ofta är barnen omhändertagna av de sociala myndigheterna.

Flera av kvinnorna har bevitnat eller själva utsatts för våld eller sexuella övergrepp som barn. Många fängslade kvinnor vill ha studiecirkel om våld i familjen och hjälp för att de ska kunna förstå sin livssituation. När de kommer ut från fängelset väntar i många fall ett liv med fortsatt misshandel. Tiden inom kriminalvården måste också användas till att hjälpa och stödja dessa kvinnor. Vi kräver ett ökat stöd och hjälp till kvinnor som är dömda för brott och samtidigt lever i en relation med misshandel.

Tillsätt en ”haverikommission”

Vi vill att varje gång en kvinna mister livet genom ett brott begånget av en närstående, skall det tillsättas en särskild utredning (en ”haverikommission”). På detta sätt kan de berörda myndigheterna lära av misstagen och hur samhällets resurser kan användas för att hjälpa och skydda de utsatta kvinnorna på bästa och mest effektiva sätt. Denna kunskap kan vara av stor vikt i det brottsförebyggande arbetet. Vi står därför fast vid vårt krav på att försöks-

verksamhet med dödsorsaksutredningar avseende såväl kvinnor som barn bör införas (bl.a. Folkpartiets motioner 2002/03:Ju234 och 2004/05:Ju293).

Straffrätten

Grov kvinnofridskränkning

År 1998 infördes brottet ”grov kvinnofridskränkning” i brottsbalken. Bestämmelsen utgår från den utsatta kvinnans situation och skall underlätta åtal mot gärningsmän som vid upprepade tillfällen har kränkt en närstående kvinna. Flera brott som t.ex. misshandel, ofredande och hemfridsbrott skall kunna bedömas tillsammans, i samma mål. Lagen är tänkt att omfatta lindrigare brott som inte är så allvarliga att de enskilt skulle kunna betecknas som t.ex. grov misshandel men som således sammanvägda ändå utgör ett grovt brott och ett led i en upprepad kränkning av kvinnan.

Den nya bestämmelsen var en angelägen reformering av den svenska brottslagstiftningen för att kunna få fler förövare fällda för gärningar som tidigare hamnade i en juridisk gråzon. Vid BRÅ:s första uppföljning av tillämpningen av lagen har det dock visat sig att en låg andel av alla polisanmälningar, där brotten kan rubriceras som grov kvinnofridskränkning, har lett till åtal. De utdömda påföljderna har också varit relativt låga i förhållande till den tillämpliga straffskalan.

Vi menar att lagen borde kunna utgöra ett bättre verktyg för att lagföra de män som kontinuerligt, genom olika grova gärningar, kränker en närstående eller tidigare närstående kvinna. Vi anser därför att straffminimum för brottet grov kvinnofridskränkning, i stället för fängelse i lägst 6 månader, bör vara fängelse i lägst ett år. Vi vill också att regeringen genomför en utvärdering av lagen så att eventuella åtgärder för att kunna få fler åtal vidtas.

Sexualbrott

En betydande del av våldet mot kvinnor har sexuella inslag. Folkpartiet liberalerna har länge krävt en skärpning av sexualbrottslagstiftningen. Vi har tidigare (bl.a. Folkpartiets motion 2003/04:Ju479) betonat att våldtäktsbegreppet måste utvidgas och att det inte kan ställas samma orimliga krav på våld och hot för att en gärning ska anses som våldtäkt. Vi ville också att lagstiftningen om sexuellt utnyttjande när kvinnan är i ett tillstånd av vanmakt, måste ändras så att rubriceringen blir våldtäkt.

I den nya sexualbrottslagen som gäller fr.o.m. april 2005, genomfördes äntligen flera sådana ändringar som vi ställde oss bakom. Däremot kvarstår frågetecken kring hur lagändringen gällande våldtäkt och sexuellt utnyttjande kommer att tillämpas i praktiken. Regeringen klargör att kriminaliseringens räckvidd ska vara samma som idag. Nu gällande praxis ska alltså fortsätta vara vägledande. Högsta domstolens dom i det s.k. Tumbamålet handlade om huruvida kvinnan ansågs vara i sådant ”hjälpöst tillstånd” på grund av berusning som bl.a. krävs för att brottet sexuellt utnyttjande ska uppfyllas. Så länge ribban för att anses vara i ”hjälpöst tillstånd” eller motsvarande kan vara för

Fel! Okänt namn på

högt satt spelar det dock ingen roll om brottet i stället ska kallas våldtäkt. Denna fråga fick inte något tydligt svar i regeringens lagförslag vilket vi kritiserade i vår motion (2004/05:Ju25). Detsamma gäller bedömningen om gärningsmannen "otillbörligt utnyttjat" någons hjälplösa tillstånd. Det kommer även i fortsättningen handla om mycket svåra bevisfrågor.

Det är bra att lagen äntligen ändrades men den faktiska tolkningen och tillämpningen måste även förändras. Lagen kommer inte automatiskt att leda till fler fällande domar eller att fler kvinnor får upprättelse.

2004 anmäldes 10 419 sexualbrott, varav 2 631 våldtäkter. Av våldtäkterna klarades endast 13 % upp. Om vi vill ändra på denna oacceptabla situation måste polis och åklagare bli bättre på att utreda sexualbrott. Då behövs både ökade resurser och mer utbildning. Fler poliser behöver arbeta med denna typ av brottslighet. Ofta handlar det om komplicerade utredningar som bl.a. förutsätter goda kunskaper i förhörsmetodik och brottsofferpsykologi.

Det gäller att den som utsatts för sexualbrott bemöts med respekt och kunskap hela vägen – från sjukhus till polis, åklagare och domstol. Insikt i hur brottsoffer för sexualbrott kan reagera efter en chockartad upplevelse är oerhört viktigt vid bedömningen av offrets tillförlitlighet – inte minst vid en senare rättegång. Brottsoffer får bara upprättelse genom att förövarna ställs till svars. Om inte tillräckliga resurser ges för att driva utredningar hjälper det inte med en skärpt straffskala eller att man ger brottet dess rätta namn.

Ökad kunskap är också en förutsättning för attitydförändring gällande sexualbrott – något som behövs på sina håll inom både polis-, åklagar- och domarkåren i Sverige. Irrelevanta och kränkande frågor till parterna i en rättegång ska stoppas av rättens ordförande. Vi har en mycket kompetent och engagerad domarkår i Sverige men domare är inte ofelbara människor som endast objektivt tillämpar lagen. Deras egna värderingar och attityder spelar också in, liksom nämndemännens. Utan utbildning blir det svårt att genomföra nödvändiga attitydförändringar.

Barn som lever i familjer med våld

Enligt Rädda Barnen finns det mellan 100 000 och 200 000 barn i Sverige som bevittnar/lever med våld i den egna familjen. Barn som lever i familjer där våld är deras vardag – där de bevittnar hur den ena föräldern misshandlar den andra – far mycket illa. Vanmakt och rädsla kan prägla dessa barns hela uppväxt. Enligt en rapport från Kommittén mot barnmisshandel blir de psykiska effekterna mer omfattande om hot eller fara kommer från en person som barnet söker kärlek och omsorg av än om hotet kommer från en främling.

Vi vill betona att det är mycket viktigt att se till dessa barns rättigheter. Vi menar att det är fel att endast anse barnen som vittnen till våldet och sålunda inte själva direkt drabbade. Barn som har sett och/eller hört den ena föräldern hotas och misshandlas av den andra kan vara offer för psykisk misshandel. Frågan om brottsofferstatus för dessa barn är viktig men också komplicerad rent juridiskt. Lagförändringar som innebär att dessa barn ska kunna vara brottsoffer berör bl.a. straff-, process- och skadeståndsrätt. Vi vill att rege-

ringen presenterar ett konkret lagförslag som innebär att dessa barn kan anses vara brottsoffer.

Vi vill också att regeringen vidtar erforderliga åtgärder för att tillse att bestämmelsen i 2 a § förundersökningskungörelsen (1947:948) om maximalt tre månaders handläggningstid vid bl.a. misshandel av barn efterföljs vid samtliga landets polismyndigheter.

Socialtjänstens och polisens rutiner vid kännedom om att ett barn far illa måste skärpas. Rikspolisstyrelsen ska ha tydliga riktlinjer för hur polisens rapportering till socialtjänsten ska gå till och inom socialtjänsten måste rutinerna för bl.a. dokumentationen i dessa ärenden förbättras. Utbildningsinsatser behövs för all berörd myndighetspersonal.

Lagen om besöksförbud

Lagen om besöksförbud (1988:688) tillkom med syftet att ”ge ett bättre skydd för dem som förföljs och trakasseras och är ett led i strävandena att förbättra skyddet för framför allt kvinnor som utsätts för misshandel och andra övergrepp” (proposition 1987/88:137). Ett besöksförbud är ingen straffpåföljd utan är en förebyggande åtgärd för att skydda en person då denna riskeras att utsättas för brott av person som har, eller med stor sannolikhet kommer att utsätta den andra personen för ett brott, förföljelser eller trakasserier. Det är åklagaren som fattar beslut om besöksförbud och tingsrätten som prövar ett överklagande av beslutet.

Besöksförbud är idag tyvärr i realiteten en tämligen verkningslös åtgärd för att hindra fortsatta trakasserier. År 2003 utfärdades 3 741 besöksförbud. Samma år anmäldes

3 745 överträdelse av besöksförbud! 152 dömdes för brotten och av dessa fick 44 fängelse som påföljd. Det stora antalet överträdelse är mycket allvarligt och visar att de flesta män visar total brist på respekt för besöksförbudet.

En rapport från BRÅ (2003:2) visade att tre fjärdedelar av landets polismyndigheter inte vidtar några speciella åtgärder efter utfärdat besöksförbud. Polismyndigheterna måste snabbt ändra på detta och börja arbeta t.ex. enligt den modell med hundförare som används i Blekinge. I vissa fall menar vi att polis eller vakter skall kunna ”punktmarkera” män som återkommande bryter mot besöksförbud. Bristerna i polisens interna informationsspridning är en anledning till att det förebyggande arbetet inte fungerar. Polismyndigheterna måste införa rutiner för att göra beslut om besöksförbud tillgängligt inom myndigheten. Idag vet ofta inte närpolisen om att det bor en person som skyddas av besöksförbud i deras område. Riksåklagaren är en av instanser som betonar att det på de flesta håll råder en väsentlig brist när det gäller hur information om besöksförbud sprids polisiärt. Riksåklagaren menar att genom införandet av en informationsbas (se ovan under avsnittet Åtgärder inom rättsväsendet) kan även åklagare vid behov få bättre beslutsunderlag, inte bara för besöksförbudsprövning utan även vid prövning av häktningsgrunder.

Vi vill att ytterligare skärpningar genomförs gällande lagen om besöksförbud. Straffskalan för överträdelse av besöksförbud bör ändras så att påföljden

Fel! Okänt namn på

böter tas bort och att den som bryter mot ett utfärdat besöksförbud i stället i normalfallet skall kunna dömas till fängelse.

Vi menar också att det bör övervägas om inte körkortet skall kunna återkallas för gärningsmän som begår våldsbrott mot nära anhöriga och vid överträdelse av besöksförbud. Alla rimliga medel som kan begränsa gärningsmannens rörelsefrihet bör övervägas – alldeles för många åtgärder innebär idag att det är kvinnans liv som inskränks ytterligare. Körkortet kan – enligt 5 kap. 3 § 5 körkortslagen (1998:488) – återkallas efter andra brott än trafikbrott. Enligt gällande rättspraxis kan körkort återkallas efter dom med anledning av grova våldsbrott. Vi vill att detta också ska gälla vid kvinnofridsbrott och överträdelse av besöksförbud.

Modern teknik kan ge hotade kvinnor skydd

Vi anser att det är av yttersta vikt att vidta alla nödvändiga åtgärder för att förhindra att ett utfärdat besöksförbud överträds. I de många fall då en överträdelse sker måste samhället tydligt markera att det är oacceptabelt. Att införa ett system med elektronisk övervakning med "fotboja" vid överträdelser av besöksförbud är en åtgärd som kan vara viktig.

Elektronisk övervakning är ett sätt att öka antalet uppklarade överträdelser av besöksförbud. Om tillförlitlig teknik finns kan bevisningen i mål om överträdelser förenklas. Detta är önskvärt då det alltför ofta blir så att ord står mot ord i ett mål om överträdelse av besöksförbud.

Systemet är dock beroende av om det finns polisiära resurser – för att skyddet skall ha någon effekt måste polisen snabbt kunna vara på plats. Det är även av vikt att det utgör ett brott i sig i de fall mannen bryter förseglingen på "fotbojan".

De tre olika idéskisser som redovisas i departementspromemorian (Ds 2001:73 Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer) utgör en bra grund för att finna en lämplig rättslig lösning. Nödvändigheten av att en försöksverksamhet med elektronisk övervakning av besöksförbud inrättas, framkommer även av utredningen "Nationell handlingsplan mot våld i nära relationer" (SOU 2002:71). Vi anser att den socialdemokratiska regeringen har förhållat frågan i många år. Nyligen gav regeringen ytterligare ett myndighetsuppdrag att förbereda införandet av ett system med elektronisk övervakning med fotboja vid överträdelser av besöksförbud. Folkpartiet hoppas nu att ett sådant system äntligen kan bli verklighet men vi befarar att det kommer att dröja ytterligare. Vi vill att regeringen snarast presenterar ett lagförslag samt kostnaderna för en dylik försöksverksamhet.

Det är också av stor vikt att hotade kvinnor har tillgång till trygghetspaket och larm. Även annat skydd som t. ex. hundar och livvakt bör finnas tillgängligt för den som har behov av det. Det är helt oacceptabelt att hotade kvinnor idag kan få stå i kö för att få trygghetspaket och att utrustningen ofta är omodern. Åter igen är bristen på poliser ett problem – de få kvinnor som får trygghetspaket och larm är beroende av att polisen snabbt kan komma.

Sekretess och personsäkerhet

Personal inom socialtjänsten har, på samma sätt som inom hälso- och sjukvården, enligt bl.a. 12 kapitlet 10 § socialtjänstlagen hinder att anmäla fall av våld mot kvinnor till polis eller åklagare – om det inte står klart att straffsatsen för övergreppen stadgar minst två års fängelse. Detta kan innebära svåra gränsdragningsproblem för berörd personal och att få misstänkta fall av våld mot kvinnor anmäls eftersom flera brott som aktualiseras i dessa sammanhang inte stadgar minst två års fängelse i straffskalan. Vi menar att reglerna för när personal inom dessa sektorer skall kunna anmäla våldsbrott mot kvinnor därför bör ses över, något som nyligen gjordes i betänkandet Ny sekretesslag (SOU 2003:99). Det får nu ankomma på regeringen att snarast återkomma till riksdagen med ett förslag till ändrad lagstiftning så att berörd personal i fler fall ska kunna anmäla misstänkta våldsbrott mot kvinnor.

Många kvinnor som utsätts för våld från en närstående man förföljs också av mannen och kan därför tvingas flytta och skaffa skyddade personuppgifter. Idag finns det tre, i skärpande skala, åtgärder som kan vidtas: markering för särskild sekretessprövning (s.k. spärmarkering/sekretessmarkering), kvarskrivning och fingerade personuppgifter. Förfarandet med sekretessmarkering är inte lagreglerat men används inom folkbokföringen av skattemyndigheten och skyddet löper ofta i ett år. Att det inte är lagreglerat innebär bl. a. att skattemyndighetens beslut om att inte göra en sekretessmarkering inte kan överklagas. Tidsperioden upplevs också som för kort och riskbedömningarna är svåra för Skatteverket att göra. Ett annat problem gäller myndigheternas praktiska hantering av personuppgifter som är spärrmarkerade – i praktiken är sekretessen inte särskilt säker.

Kvarskrivning är lagreglerad och innebär att en person vid byte av adress fortsätter att vara folkbokförd på den gamla adressen. Kvarskrivning medges om det finns särskilda skäl att anta att en person kan bli utsatt för brott, förföljelse eller allvarliga trakasserier på andra sätt och endast om den enskildes behov av skydd inte kan tillgodoses genom besöksförbud eller på annat sätt. Det måste vidare bl.a. finnas en konkret risk för förföljelse. Kvarskrivning kombineras ofta med sekretessmarkering men skyddet är i praktiken inte tillräckligt.

Slutligen kan en folkbokförd person som riskerar att bli utsatt för allvarlig brottslighet som riktar sig mot dennes liv, hälsa eller frihet få fingerade personuppgifter. Tillstånd lämnas av Stockholms tingsrätt och ansökan om medgivande görs av Rikspolisstyrelsen efter framställning från den som vill använda uppgifterna.

Vi tycker att det är hög tid att strama upp rutinerna kring reglerna som ska vara till hjälp för utsatta personer. Skatteverket och andra berörda myndigheter men även banker, skolor och andra som kommer i kontakt med kvinnor som behöver skydd, måste se över sina handlägningsrutiner och bör begränsa antalet personer som har åtkomst till hemliga personuppgifter. I betänkandet ”Nationell handlingsplan mot våld i nära relationer” (SOU 2002:71) föreslås att ett nytt institut – skyddad folkbokföring – införs inom skatteverket

Fel! Okänt namn på

(att rymmas inom skatteverkets befintliga ekonomiska ram). Vi vill att regeringen snarast återkommer till riksdagen med ett förslag om detta.

Det finns också kvinnor som utsätts för mycket allvarlig förföljelse. Ett exempel är den svenska kvinna som våren 2004 fick asyl i USA sedan de svenska myndigheterna misslyckats med att skydda henne och hennes barn från den f.d. mannen. Dessa fall av ytterst allvarliga gärningar bör medföra att den hotade kvinnan och hennes familj ska kunna omfattas av ett nationellt personsäkerhetsprogram.

I betänkandet ”Ett nationellt program om personsäkerhet” (SOU 2004:1) föreslås ett sådant program samt att den som omfattas av programmet även ska ha rätt till ersättning från staten för de merkostnader som bl. a. flyttning och minskade arbetsinkomster i samband med detta kan innebära. Programmet är inriktat på att omfatta en snäv personkrets av bevispersoner och personal inom rättsväsendet samt deras närstående. I särskilda fall kan det även tillämpas på andra, t.ex. journalister eller politiker.

Den snäva personkrets som skall omfattas måste givetvis hållas just snäv men de grova situationer av hot, förföljelser och våld som beskrivs i betänkandet kan även i allra högsta grad gälla kvinnor som utsätts för våld av närstående män. Vi menar därför att även denna personkrets ska kunna omfattas av personsäkerhetsprogrammet och att ett sådant program bör inrättas så snart som möjligt. De kostnader som detta medför har i betänkandet beräknats till uppskattningsvis 50 miljoner kronor det första året och sedan öka med några miljoner för varje år i takt med att fler personer tas in i programmet. En del av kostnaderna för programmet motsvaras av utgifter som polisen redan har idag för personskyddsarbete.

Regeringen bör skyndsamt återkomma till riksdagen med ett lagförslag till inrättande av ett personsäkerhetsprogram.

Skadestånd

Pengar kan aldrig återställa den smärta som ett brottsoffer har fått utstå men ersättningen är en principiellt viktig kompensation och kan även ge möjligheter att gå vidare i livet med hjälp av behandling. När ett brottsoffer har fått rätt till skadestånd åligger det denne person att själv se till att skadeståndet verkligen betalas ut. Om gärningsmannen inte frivilligt betalar skadeståndet hamnar ärendet hos kronofogdemyndigheten. Ofta kan gärningsmannen inte betala och om kronofogdemyndigheten misslyckas måste brottsoffret söka ersättning ur hemförsäkringen eller i sista hand brottsskadeersättning hos Brottsoffermyndigheten. Det kan dröja länge innan brottsoffret verkligen erhåller skadeståndet.

Vi anser att denna ordning är stötande och att det är orimligt att kvinnan ska behöva vänta så länge på att få pengarna. Det är viktigt att kvinnan får ersättningen snarast möjligt för att kunna använda den, t.ex. för behandlingskostnader. Vi vill att regeringen åläggs att återkomma till riksdagen med förslag på hur reglerna om utbetalning av skadestånd kan förbättras.

Våldsbrott mot kvinnor orsakar inte bara psykiska och fysiska skador. Ofta innebär våldet också skador på möbler och andra saker. I ”särskilt ömmande fall” kan brottsoffret få ersättning även för saksador. Däremot kan kvinnan med dagens regler inte få ersättning för bl.a. byte av lås, installerande av larm, ändring av teleabonnemang, flyttning och andra åtgärder som hon vidtar efter det att hon utsatts för brotten. I betänkandet ”Nationell handlingsplan mot våld i nära relationer” (SOU 2002:71) framförs att sambandet mellan redan begångna brott och nämnda skyddsåtgärder är så tydligt att det bör berättiga till skadestånd och brottsskadeersättning. Vi delar den uppfattningen. Dagens regler innebär att kvinnan själv måste betala för de skyddsåtgärder som orsakas av mannens brottsliga gärningar och hennes rädsla för fortsatta övergrepp. Detta är inte rimligt. Vi vill därför att regeringen återkommer med ett lagförslag i enlighet med förslagen om ändringar i skadeståndslagen, i första hand gällande ersättning i samband med brotten grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning, som framförs i SOU 2002:71.

Inför äktenskapsskillnad görs en bodelning där makarnas tillgångar och skulder läggs samman och delas lika. Ett utdömt skadestånd på grund av brott, t.ex. skadestånd för misshandel av en sambo eller maka, påverkar då bodelningen precis som alla andra skulder. Vi anser att det är oacceptabelt att ett skadestånd av den typen skall räknas med i bodelningen och på så sätt komma gärningsmannen till godo. Resultatet kan bli att offret i praktiken får stå för halva gärningsmannens skadestånd. Här räcker inte heller möjligheten till jämkning enligt 12 kap. 1 § äktenskapsbalken till för att ta tillvara brottsoffrets rättigheter.

Vi vill se ett lagförslag där ett utdömt skadestånd på grund av brott inte kan ingå i bodelning mellan makar där den ena maken är gärningsman. I både Norge och Danmark finns redan liknande sådana regler. Det är dags att den svenska regeringen av riksdagen åläggs att snarast återkomma med ett lagförslag enligt ovan.

En liknande situation uppkommer om kvinnan råkar uppbära försörjningsstöd. Dessa brottsoffer kan nekas socialbidrag med motivering att personen via skadeståndet kan försörja sig med egna medel. Socialtjänstlagen bör därför kompletteras så att det framgår att skadestånd på grund av brott inte alltid skall beaktas vid beräkning av socialbidrag.

I Folkpartiet liberalernas motion ”Ändrade regler om makars egendom” visar vi på ytterligare behov av nödvändiga förändringar i civilrätten som särskilt kan komma att beröra utsatta kvinnor.

Vård och behandling

Behandling för de utsatta kvinnorna

Många kvinnor som har levt med våld i en nära relation har bittra erfarenheter av hur svårt det är att kunna leva ett normalt liv efter många år av hot, våld och trakasserier. Det är därför av yttersta vikt att lagstiftningen och de berörda myndigheterna inte sviker kvinnor som har utsatts för våld i nära relat-

Fel! Okänt namn på

ioner och för sexuella övergrepp utan erbjuder stöd genom snabb och professionell vård och behandling, anpassad efter individuella behov. Folkpartiet liberalerna har bl.a. därför arbetat för att vårdgarantin också ska omfatta psykoterapibehandlingar.

Behandling för gärningsmännen

Vi vill sätta fokus på gärningsmännen som utsätter kvinnor för brott och trakasserier. Gärningsmännen måste förmås att ta ansvar för sina brott. Det är därför oerhört viktigt att det utvecklas verkningfulla metoder och fler bra program som dömda män kan genomgå under tiden i anstalt och inom ramen för frivården. Utan behandling är risken stor att männen fortsätter misshandeln mot samma kvinna eller mot en annan kvinna i ett nytt förhållande. Det behövs fler samarbetsprojekt som t.ex. ”Frideborg” i Norrköping där frivården, socialförvaltningen, polisen, sjukvården, åklagarmyndigheten och kvinnojouren samverkar i ett relationsvåldsprogram – omfattande både mannen och kvinnan. Genom regeringens regleringsbrev med tydliga riktlinjer om samverkan skulle fler sådana projekt kunna startas utan att vara beroende av enskilda ”eldsjälar”.

Vi delar uppfattningen i betänkandet om en ”Nationell handlingsplan mot våld i nära relationer” (SOU 2002:71), att behandlingsprogram ska kunna användas som föreskrift i samband med en dom på skyddstillsyn och vid en dom på kontraktsvård. Kriminalvårdsstyrelsen bör, i samverkan med Socialstyrelsen, ha ett övergripande ansvar för detta.

Kommunernas stöd till våldsutsatta kvinnor

Brister i kommunernas stöd

Kommunerna har en nyckelroll när det gäller att bekämpa mäns våld mot kvinnor.

I brottsförebyggande syfte är det därför bl.a. viktigt att kommunerna arbetar med översyn av offentliga utrymmen som parker, gångtunnlar, busshållplatser och parkeringsplatser. Målet bör vara att göra dessa platser så trygga som möjligt, exempelvis genom öppnare ytor och tydligare belysning. Vid nya byggnadsprojekt bör planeringar för en tryggare offentlig miljö alltid ingå. En gärningsman som förföljer och trakasserar en kvinna utanför hemmet ska så långt det är möjligt inte kunna ta hjälp av en mörk och dåligt planerad offentlig miljö.

Enligt 5 kap. 11 § socialtjänstlagen bör socialnämnden verka för att den som har utsatts för brott och dennes anhöriga får stöd och hjälp. Socialnämnden bör särskilt beakta att kvinnor, som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet, kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Införandet av denna bestämmelse har dock enligt Socialstyrelsen

endast i begränsad utsträckning påverkat socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor.

Vi anser att det är oerhört viktigt att alla våldsutsatta kvinnor och deras barn får det stöd som de behöver oavsett vilken kommun de bor i. Det är viktigt att socialtjänsten i varje kommun analyserar sitt uppdrag och ansvar i relation till de behov som våldsutsatta kvinnor och deras barn har för att därmed kunna följa syftet med lagstiftningen. Vi anser att alla kommuner bör ha en handlingsplan för arbetet med våldsutsatta kvinnor. Detta kan ske i egen regi eller i samverkan med andra aktörer som t.ex. de ideella kvinnojourerna.

Det är ofta svårt att ordna skyddat boende för hjälpsökande kvinnor och deras barn. De ideella kvinnojourerna är hårt belastade och i den mån de över huvud taget kan erbjuda bostad har de ett mycket begränsat antal rum och lägenheter som ofta redan är upptagna. Vi anser att kommunerna måste kunna bistå med skyddat boende i högre grad än i dag. Denna hjälp kan inte vara beroende av ideella organisationer som får ta på sig hela ansvaret för en verksamhet som egentligen åligger kommunen.

Socialtjänsten kan vanligen endast ansöka om social förtur hos bostadsbolagen inom den egna kommunen. Vi vill att våldsutsatta kvinnor skall få möjlighet till social förtur gällande bostad över hela landet. Många gånger vill dessa kvinnor dessutom komma bort från orten där gärningsmannen bor.

Länsstyrelsen måste utnyttja sin tillsynsskyldighet gentemot kommunerna och vite bör kunna utdömas till de kommuner som inte uppfyller socialtjänstlagens bestämmelse om stöd och hjälp till våldsutsatta kvinnor.

Förbättra samverkan mellan kommuner och ideella organisationer

Socialtjänstlagen klargör att det ankommer på socialnämnden att samverka med ideella organisationer för att förebygga sociala problem. Av landets 289 kommuner saknas dock kvinnojourer i över 100 kommuner. Många av dessa kommuner har ingen beredskap alls för att bistå hjälpsökande kvinnor.

Det är viktigt att de ideella kvinnojourerna kompenseras ekonomiskt för det arbete de bedriver. Kvinnojourerna gör ett mycket viktigt arbete och är hårt belastade. För åtskilliga kvinnor är dessa frivilligorganisationer den enda utvägen och det enda stället där de anser sig bli bemötta med kunskap, respekt och medkänsla. Tack vare ideella insatser kan kvinnojourerna med sina begränsade resurser utföra ovärderliga insatser. Det är angeläget att kvinnojourernas arbete utvärderas men också att de kan utvecklas, få arbeta utan ständiga hot om frågan gällande finansiering och att anslagen är kontinuerliga.

Det är också kommunernas ansvar att ordna resurser till behandling av män som misshandlar, hotar och trakasserar kvinnor i nära relationer. Vi menar att de kriscentra för män som finns måste få utökade resurser men också att det genomförs utvärderingar av effekterna av behandlingen vid dessa centra.

Vi vill betona vikten av att ett utökat statligt ekonomiskt stöd till ovan nämnda organisationer inte får innebära att det kommunala stödet minskar.

Fel! Okänt namn på

Kvinnor/flickor som lever i familjer med starkt patriarkala värderingar

Med hedersrelaterat våld mot kvinnor avses våldsbrott där motivet är att återupprätta faderns, makens eller familjens heder. Enligt svensk rätt är det klart att religion och kultur inte utgör en förmildrande omständighet vid våld mot kvinnor (Svea hovrätts domar mål nr B 715-01 och B1697-01, ej beviljade prövningstillstånd i Högsta domstolen). Svensk rättspraxis överensstämmer med den av Sverige ratificerade FN-deklarationen om avskaffande av våld mot kvinnor (1993). Av deklarationens artikel 4, 1 st. framgår: ”Staterna bör fördöma våld mot kvinnor och bör inte åberopa någon sed, tradition eller någon religiös hänsyn för att undvika sina åligganden vad gäller dess avskaffande.”

Verkligheten i Sverige är dock att många flickor och kvinnor lever under ständiga hot från den egna familjen då de inte lever upp till kraven från starkt patriarkala värderingar. Efter mordet på Pela Atroshi och Fadime Sahindal har allt fler börjat tala klartext om det förtryck som en del unga flickor med invandrarbakgrund utsätts för. De här flickorna är, precis som andra kvinnor som utsätts för våld i nära relationer, utsatta för grova brott. De har ett stort behov av stödinsatser från samhället.

Vi vill åter igen föreslå (Folkpartiets motioner 2003/04:Ju479 och 2004/05:Ju293) att införa hedersmotiv som en försvärande omständighet bland övriga faktorer för straffskärpningsgrunder i 29 kap. 2 § brottsbalken. Riksdagens justitieutskott delade inte vår uppfattning (betänkande 2003/04:JuU16) utan hänvisade bl.a. till Diskrimineringskommitténs arbete. Men detta arbete är inte tillräckligt. Det får ankomma på regeringen att på lämpligt sätt se till att frågan utreds och presentera ett lagförslag.

Vi menar att den rådande synen på hedersrelaterat våld som ett integrationsproblem, där integrationsministern har ansvaret för att åtgärder vidtas, är ett märkligt sätt att behandla problemet. Brottsbalken och rättspraxis är tydliga – ingen skillnad skall göras gällande denna typ av våld – vi anser att även myndighetsansvaret skall vara tydligt, dvs. ansvaret för nödvändiga och konkreta åtgärder skall ligga hos justitieministern.

Mörkertalet är fortfarande stort när det gäller flickor och kvinnor med invandrarbakgrund som utsätts för hot och våld i nära relationer, men fler och fler flickor och kvinnor kontaktar de ideella kvinnojourerna för att få hjälp. Kvinnojourer med särskilt kunskap om detta problem och som särskilt riktar sig till hedersvåldsutsatta flickor måste därför få ökat stöd – både på kort och lång sikt.

Samtliga berörda myndigheter måste utbilda sin personal i problematiken.

Könsstypning

Ett annat allvarligt problem som är relaterat till miljöer med starkt patriarkala värderingar gäller kvinnlig könsstypning. Trots att detta är förbjudet i Sverige enligt lag (1982:316) med förbud mot könsstypning av kvinnor, förekommer det både i Sverige och genom att flickor som bor i Sverige skickas

utomlands för att utsättas för övergreppet. Könstymning är ett brott mot den nämnda lagen men också ett allvarligt fall av barnmisshandel. Problemet är dolt och svårt att bekämpa men samhället kan inte fortsätta att svika de unga flickor som utsätts för detta ingrepp. Effektiva åtgärder måste vidtas så att misstänkta fall kommer till polisens och åklagares kännedom vilket kan resultera i åtal och domstolsprövning. Detta gäller inte bara de som utför övergreppet utan även föräldrar som tillåter att deras barn blir könstympade samt de rådgivare som förmår andra att begå brott mot lagen. Inom sjukvård, skola och rättsväsendet måste detta problem synliggöras bättre och utbildningsinsatser måste intensifieras.

Barnäktenskap

Barnäktenskap är ytterligare en företeelse som har nära samband med de starkt patriarkala miljöer som en del flickor och pojkar lever i. Enligt svensk lag och våra grundlagsskyddande fri- och rättigheter skall även barn under 18 år skyddas från sådana arrangerade äktenskap som låser barnets handlingsfrihet för lång tid framöver. Barnäktenskap kan också innebära att skolplikten åsidosätts och att bestämmelsen i 6 kap. 4 § brottsbalken om sexuellt utnyttjande av underårig aktualiseras.

I början av 2004 kom äntligen ett lagförslag med vissa åtgärder mot barnäktenskap och tvångsäktenskap. Eftersom Folkpartiet liberalerna sedan länge har påpekat behovet av nya lagregleringar som stärker barnens rättigheter, välkomnade vi förslaget. Vi pekade dock även på en del brister (Folkpartiets motion 2003/04:L12). Vid Folkpartiets landsmöte i augusti 2005 beslutade vi om ett nytt integrationspolitiskt program. I det programmet tydliggör vi att den dispensmöjlighet som finns idag bör avskaffas så att ingen person under 18 år lagligen kan ingå äktenskap. Vi vill att regeringen återkommer till riksdagen med ett sådant lagförslag. Vi vill också att den som medverkar till barnäktenskap skall kunna göras ansvarig i enlighet med straffrättsliga regler.

Vi vill här betona att det utöver lagändringar behövs ett konkret utbildnings- och åtgärdsprogram för berörda myndigheter i arbetet mot barnäktenskap och tvångsäktenskap.

Regeringen hävdade bl.a. i ovan nämnda lagförslag att det ”utgör en del av ett större åtgärdsprogram från regeringens sida till stöd för ungdomar som lever i en vardag av ofrihet, tvång, hot eller våld.” Hittills har vi dock inte sett några ytterligare särskilt verkningfulla åtgärder från den socialdemokratiska regeringens sida.

Skydda utsatta barn från vårdnadshavarna i socialtjänstens utredningar

Huvudansvaret för insatserna med att hjälpa utsatta barn och således även flickor som lever i starkt patriarkala miljöer, åligger socialtjänsten. Enligt 11 kap. 1 § socialtjänstlagen skall socialtjänsten inleda en utredning utan dröjsmål om det finns skäl att misstänka att ett barn far illa eller om barnet ansöker om hjälp. Socialtjänsten är enligt 11 kap. 2 § då skyldiga att under-

Fel! Okänt namn på

rätta barnets vårdnadshavare (eller annan som berörs av utredningen) om att en utredning inleds. I de fall där det finns skäl att förmoda att barnets fysiska och psykiska hälsa äventyras av en potentiellt farlig vårdnadshavare, uppstår problem. Vi står fast vid (bl.a. Folkpartiets motioner 2002/03:Ju234, 2002/03:Sf226 och 2002/03:So511) att lagen här måste utformas till skydd för barnet och därmed ge utrymme för att socialtjänsten i undantagsfall skall kunna göra en utredning om barnet utan att en potentiellt farlig vårdnadshavare får information om det.

Utvisning i samband med brott

Brottsförebyggande rådets statistik visar att brottslighet är ungefär dubbelt så vanlig bland utlandsfödda som bland svenskfödda. Överrepresentationen kan till stor del förklaras med socioekonomiska faktorer. Men det problem som överrepresentation utgör, och som hittills sällan debatterats seriöst, skadar hela integrationsprocessen i samhället, bland annat genom att den stora majoriteten laglydiga invandrare felaktigt och orättfärdigt buntas ihop med den kriminella minoriteten. Det är viktigt att fakta får tala och att problemet varken blåses upp eller tonas ned. För att inte underblåsa fördomar skall det understrykas att tillgänglig statistik att de allra flesta brott som begås i Sverige begås av svenskfödda personer. Det kan påpekas att utländska medborgare inte bara är överrepresenterade bland brottsförövarna utan också bland brottsoffren.

Utvisningsinstitutets användningsområde och praxis förefaller otydlig. Folkpartiet liberalerna anser att huvudregeln bör vara att de icke svenska medborgare som begår allvarliga brott i Sverige ska utvisas. Tydlighet på detta område underlättar arbetet för en human asylpolitik och liberal politik för arbetskraftsinvandring.

När asylprocessen görs om vid årsskiftet, och delvis läggs över på länsrätt och kammarrätt, är det rimligt att dessa instanser, med den djupa sakkunskapen om förhållandena i de länder asylsökande kommer ifrån de kommer att utveckla, också kopplas in i bedömningen av utvisningsärenden. Folkpartiet anser att frågan om utvisning alltid ska prövas när en utländsk medborgare döms för grövre brott, till exempel när ett års fängelse ingår i straffskalan. Detta innebär att många av de typer av brott som riktas mot kvinnor i nära relationer, t.ex. misshandel och sexualbrott, ska kunna utgöra grund för utvisning. Det är viktigt att klargöra att det svenska samhället och svensk rätt inte tolererar förtryck av kvinnor.

I själva brottmålet ska frågan om situationen i den åtalades hemland inte vägas in. Vid de grövsta brotten bör utvisning vara huvudregeln. Men domstolen prövar den dömdes anknytning till Sverige, återfallsrisk med mera och kan där det är motiverat avstå från att döma till utvisning. Vid en utvisningsdom i brottmålet prövas verkställigheten i den nya migrationsdomstolen utifrån situationen i den dömdes hemland. Om en utvisning dit är omöjlig, exempelvis på grund av risk för dödsstraff eller tortyr, verkställs inte utvisning-

Fel! Okänt namn på

en. Upprepad grov brottslighet, såsom exempelvis grovt våld mot kvinnor i nära relationer, bör öka risken för utvisning. Vid Folkpartiets landsmöte i augusti 2005 antogs det omfattande integrationspolitiska programmet "Bryt utanförskapet – Folkpartiet liberalernas integrationsprogram" och i vår integrationsmotion (2005/06) utvecklar vi våra krav.

Stockholm den 30 september 2005

Johan Pehrson (fp)

Torkild Strandberg (fp)

Jan Ertsborn (fp)

Cecilia Wigström (fp)

Karin Granbom (fp)

Helena Bargholtz (fp)